

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

NYHEDSBREV

Nr. 3
August
2016

Nyhedsbrev fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab nr. 3

Redaktionen afsluttet primo juli 2016

Ansvarshavende redaktør: Karen Skovgaard-Petersen

Redaktion:

Elise Iuul · ei@dsl.dk · 50 77 74 90

Marita Akhøj Nielsen · man@dsl.dk · 50 77 74 79

Marie Becher Standrup · marie.standrup@dsl.dk · 33 13 06 60

Nicolai Hartvig Sørensen · nhs@dsl.dk · 50 77 74 64

Kontakt: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab,

Christians Brygge 1, 1219 København K

Telefon: 33 13 06 60

Åbningstider: hverdage 9-15, fredag 10-14

Mail: sekretariat@dsl.dk

Hjemmeside: dsl.dk

ISSN: 2445-9984

Forsiden: Harald Slott-Møller, *Georg Brandes på universitetets talerstol* (1889), The Detroit Institute of Arts

PRESSEKLIP

»Denne uge blev et litterært skatkammer åbnet for danske litteraturinteresserede, nemlig webstedet bangsbreve.dk, der samler mere end 600 breve fra den store danske forfatter Herman Bang.« Turn, Jyllands-Posten, 4. juni 2016, om *bangsbreve.dk*

»Modersmålet er langt fra en selvfølge, og hvorfor det er sådan, det er, kan man få mere at vide om i en fin lille udgivelse af Marita Akhøj Nielsen fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.« Søren Kassebeer, *Berlingske*, 24. juni 2016, om *Hvorfor taler vi dansk? Om reformationen og sproget*

»Omsider udkommer den igen i sin helt originale form. Lang, kringlet og – uimodståelig.« Kristian Ditlev Jensen, *Weekendavisen*, 8. juli 2016, om Jens Baggesen: *Labyrinten I-II*

At udgive litteratur på nettet rummer helt nye perspektiver for formidling. Søgbarhed, tilgængelighed og kobling til andre ressourcer er helt kort sagt nogle af de digitale egenskaber der på én gang baner vejen for nye erkendelser og åbner litteraturen for nye læsere.

Mens DSL's ordbogsarbejde længe har været digitalt formidlet, er vi på det litterære felt gået ind i den digitale sfære med lidt langsommere skridt. Et stort skridt tager vi med det nye forskningsprojekt *Digitale Hovedstrømninger*, der er støttet af Carlsbergfondet, og som munder ud i en digital, tekstkritisk udgave af Georg Brandes' *Hovedstrømninger* (se side 4). I juni offentliggjorde vi selskabets første digitale brevdugave, *Herman Bangs breve til Peter og Betty Nansen (bangsbreve.dk, se side 8)*. *Middelaldertekster.dk* blev offentliggjort i december 2015. Og flere digitale tekststudgaver er undervejs.

Men digital publicering har en pris. Modsat en bogudgivelse skal et websted vedligeholdes efter udgivelsen – og ikke bare vedligeholdes, men også videreudvikles, hvis det skal blive ved med at fungere i den rivende teknologiske udvikling. Det skel vi er vant til at trække mellem udvikling og drift, er langtfra knivskarpt i den digitale verden. Hver gang et websted har set dagens lys, må nogen påtage sig ansvaret for dets videre udvikling, både teknisk og redaktionelt – de to aspekter hænger uløseligt sammen.

For en institution som DSL, der for en stor del er finansieret af fondsmidler til afgrænsede projekter, giver det særlige udfordringer. Når et projekt og dets finansiering er slut, skal vi stadig vedligeholde den digitale ressource som er projektets resultat. Det er ikke gratis.

Vi ruster os til at løfte opgaven mest effektivt. Allerede nu er DSL's seks digitale ordbøger samlet på én platform. Det betyder at alle ordbøger, også ordbøger fra afsluttede projekter, vedligeholdes på én gang, og nye funktioner kan lettere komme eksisterende ordbøger til gode.

Det samme ønsker vi at kunne gøre med vores tekststudgivelser. Der er allerede etableret et fælles dataformat som tillader os at anvende samme værktøjer på tværs af udgivelser, og erfaringerne fra *Digitale Hovedstrømninger* og *Bangs Breve* skal bruges som løftestang til at sikre visningen af både middelalderdigte og nyere litteratur på en imødekomende, tidssvarende og intelligent måde, også i fremtiden.

Karen Skovgaard-Petersen · ksp@dsl.dk

Carlsbergfondet har givet en af sine store Semper Ardens-bevillinger til forsknings- og udgivelsesprojektet *Digitale Hovedstrømninger* centreret om en digital udgivelse af Georg Brandes' (1842-1927) *Hovedstrømninger i det 19. Aarhundredes Litteratur* 1-6, 1872-1890. Værket tager afsæt i Brandes' opsigtsvækkende forelæsningsrække, der har haft stor betydning både som et videnskabeligt værk og som en kulturkritisk intervention – ikke bare her i Danmark, men også internationalt. Med sin komparative metode og sine forestillinger om 'verdenslitteratur' etablerede Brandes en dialog mellem lande og litteraturer, samtidig med at han introducerede udenlandske forfattere og strømninger til Danmark.

Digitale Hovedstrømninger vil udforske værket både som et væsentligt bidrag til formuleringen af en moderne europæisk identitet og som et pionerværk i udviklingen af en internationalt orienteret litteraturvidenskab. På projektet arbejder editionsfilologer, dataloger, sprogteknologer og litteraturvidenskabsfolk, der bl.a. skal udgive værket i en flersproget digital udgave til glæde for en bred, international målgruppe.

Hovedstrømninger er aldrig før blevet udgivet i en tekstkritisk og kommenteret udgave. Med den tilgængelighed og de udvidede brugsmuligheder, der ligger i den digitale publiceringsform, vil udgaven kunne danne grundlag for fortsat diskussion af værket på et kvalificeret, historisk grundlag.

Brandes-udgaven er også en nyhed i DSL-perspektiv. Det er første gang, at en digital udgivelse af nyere litteratur fødes i huset i sin fulde form, idet såvel det filologiske arbejde som den digitale forarbejdning og publicering varetages af husets specialister. I den forbindelse vil projektet lukrere på synergien mellem de forskellige fagligheder på DSL, fx når det gælder udarbejdelsen af et variantapparat mellem de forskellige udgaver af *Hovedstrømninger*. Brandes reviderede sit værk i de senere udgaver, og denne dynamik i teksten skal dokumenteres og formidles på skærmen. Et genuint nyt tiltag i en moderne forfatterskabsudgave er en sprogteknologisk kobling fra teksten til en af DSL's centrale ordbogsressourcer, *Ordbog over det danske Sprog*.

Projektleder er Lasse Horne Kjældgaard, RUC. Viceprojektleder og hovedredaktør af udgaven er

Jens Bjerring-Hansen, DSL.
Projektgruppen på DSL består
af filologer og it-specialister,
og desuden deltager forskere

fra Københavns Universitet,
Syddansk Universitet og Aarhus
Universitet.

Jens Bjerring-Hansen · jbh@dsl.dk

Den 17. maj udkom Jens Baggesens *Labyrinten* i serien *Danske Klassikere* for første gang i over 200 år i sin oprindelige helhed. Rejseberetningen blev trykt i to bind i 1792 og 1793, men har sidenhen kun kunnet læses i beskårne og hårdt redigerede udgaver. Med genudgivelsen af førsteudgaverne er *Labyrinten* nu blevet en tredjedel længere.

Jorden brændte under Jens Baggesen i foråret 1789. København havde gjort ham til en lovende forfatter, men et lidenskabeligt forhold til en gift kvinde havde nærmest gjort ham syg. Desuden havde han lagt sig ud med halvdelen af byen på grund af en opera om Holger Danske, der havde aktualiseret spørgsmålet om tysk overmagt i kongens København. Jens Baggesens holstenske vennekreds tog affære og sendte ham til et nobelt kursted, Bad Pyrmont i Tyskland, hvor han kun opnåede at kede sig over kildevand og spadsereture (se illustration). Men inden længe finder han ligesindede rejsekammerater og priser sig lykkelig over at opleve Europa i det øjeblik, hvor fornufften begynder at gnide den lange »*Slaveslummer* af hendes yndige Øine«. Den videre rejse bragte ham op og ned i Schweiz og hjem derfra som godt nygift med optegnelser fra rejsen.

En rejse kræver en rejsende, en virkelig rejsende, siger han. Jens Baggesen var modtagelig, omstillingsparat og ikke mindst i stand til at samle sine indtryk i levende og skarpe optrin. *Labyrinten* er blevet kaldt

1700-tallets mest originale prosaværk på dansk. Der er vågen reportage fra den jødiske ghetto i Frankfurt, en hæsblesende klatretur til toppen af katedralen i Strasbourg; der er blik for revolutionens omvæltninger og Bastillens fald, og der er indforstået samtale med digterkolleger, storslået natur, drøj satire og adskillige pikante eventyr undervejs. Selv knyttede Baggesen følgende ord til sit værk:

»Eder altsaa, I mindre satte og sindige, mindre tællende, mindre beseende, mindre graadige – og Eder, I muntre, fyrige, letføddede Bog-Reisende! hvis Siele heller *veie* end *tælle*, heller *giennemskue* end *besee*, heller *nyde* end *sluge* deres Gienstænde – og heller gaae til Fods end age gennem Aandernes Rige – Eder allene vover jeg at indbyde til en Vandring gennem den Labyrint, jeg hermed anmelder under Navn af
Reise Giennem Tydskland, Frankerig og Schweiz
i Aarene 1789 og 1790.«

Danske Klassikere er støttet af Statens Kunstfonds Projektudvalg for Litteratur.

Henrik Blicher · henblich@hum.ku.dk

DEN DANSKE BEGREBSORDBOG

Humblebien der ikke kan flyve. *Den Danske Begrebsordbog*, der vejer 3,1 kg, ligger lige nu tungt og summer af veltilfredshed i sin montre på Det Kongelige Bibliotek. Forening for Boghaandværk har nemlig udvalgt ordbogen til udstillingen »Årets Bedste Bogarbejde 2016« med de kendte ord om humblebien. Begrebsordbogen bliver rost for sit smukke udseende der på én gang er klassisk og moderne, men også for sit indhold: Den er som »en frodig ordskov, hvor man kan botanisere i dagevis«, og »overdådig, udtømmelig og nærmest naturstridig, men også fuldstændig relevant for alle med kærlighed til det danske sprog«. Udstillingen på Det Kongelige Bibliotek løber sommeren over til 15. august, og ordbogen udstilles også flere steder i Skandinavien og Tyskland.

Sanni Nimb · sn@dsl.dk

BANGS BREVE

På bangsbreve.dk kan man nu i kommenteret form læse alle Herman Bangs bevarede breve til vennerne Peter Nansen (516 breve) og Betty Nansen (106 breve) – samt de 18 breve, der findes fra Peter Nansen til Herman Bang.

Brevene er fra 1880 til 1912 og belyser Bangs virksomhed som forfatter, journalist og sceneinstruktør; mange af dem er skrevet under hans langvarige udlandsophold i bl.a. Prag, Berlin og Norge. De er sprogligt veloplagte, fri og umiddelbare i deres udtryk og afspejler alle slags sindsstemninger, glæder og indbyrdes konflikter. I glimt får man indtryk af Bangs betydning for den unge Betty Nansens teatarbejde.

Planen er, at bangsbreve.dk skal være det første skridt i retning af en mere omfattende base med kommenterede breve fra Herman Bang.

Arbejdet er støttet af Carlsbergfondet og Augustinus Fonden.

Gert Posselt · gp@dsl.dk

DIPLOMATARIUM DANICUM

Kristi himmelfartsdag indløb den særdeles glædelige meddelelse, at Carlsbergfondet har bevilget 15,5 millioner kroner til færdiggørelsen af *Diplomatarium Danicum*. Bevillingen betyder, at det nu bliver muligt at publicere alle bevarede danske dokumenter med juridisk indhold fra middelalderen op til og med 1439.

Markus Hedemann ·
mh@dsl.d

ORDNET.DK

Ordnnet.dk har fået ro om økonomien i de kommende år. Først blev projektet tildelt støtte frem til og med 2019 i forbindelse med den seneste finanslovsaftale. I maj fulgte den overraskende og lige så glædelige meddelelse at Carlsbergfondet vil forlænge sin støtte til *ordnet.dk* helt frem til og med 2021. De to bevillinger betyder at redaktionen kan udvide *Den Danske Ordbog* med et stort antal nye ord og på den måde fortsat dokumentere det danske sprog på et videnskabeligt fundament. DSL er taknemmelig for den tillid der vises selskabet med de to store bevillinger. Samtidig ser vi det som en anerkendelse af at det danske samfund har brug for den sproglige viden der fremlægges gratis på *ordnet.dk*. Borgerne har for længst talt: Hver dag klikker ca. 80.000 brugere ind på siden.

Lars Trap-Jensen · ltj@dsl.dk

HOLBERG PÅ DEN FRANSKE AMBASSADE

Den 18. maj havde Holberg-Samfundet arrangeret en oplæsning af Montesquieus *Persiske breve* (1721) og Holbergs *Niels Klim* (1741) i den franske ambassades imponerende 1700-talsomgivelser.

De persiske breve blev læst på fransk af prins Henrik mens skuespilleren Søren Sætter-Lassen tog sig af *Niels Klim* i DSL's oversættelse fra 2012 (*holbergsskrifter.dk*). Begge tekster er oplysningssatirer hvor sædvaner og konventioner afsløres som meningsløse og latterlige. Oplæsningen understregede hvor direkte Holberg kan tale til os i dag, ikke mindst når teksten som *Niels Klim* er oversat til moderne dansk.

Oversættelsen indgår i de 22 bind udvalgte værker der er under forberedelse. Holbergs danske tekster vil her være omsat til moderne retskrivning så man får hans autentiske ord, men i en langt mere tilgængelig form.

Peter Zeeberg · pz@dsl.dk

DET FORSØMTE FORÅR

»– Hvad hedder det paa Fransk, Jørgensen: Jeg tager min Paraply med? – Og: Jeg tager den ikke med? – Og jeg tog den ikke med? – Og jeg vil ikke tage den med? – Og: Jeg vilde ikke have taget den med? –

Spørgsmaalene kommer i rasende Fart efter hinanden. Man maa ikke tænke sig om. Det er Tegn paa Usikkerhed og Vaklen. Oremark sætter sig paa Bordet foran Jørgensen, og mens han spørger, slaar han med sit Nøgleknippe i Bordpladen, for at Jørgensen skal blive distraheret af Støjen.

– Jeg vilde ikke have taget den Paraply med? – Da det regnede, maatte jeg tage Paraplyen med? – Hvis det ikke havde regnet, havde jeg ikke taget Paraplyen med? – Det vilde ikke have regnet, hvis jeg havde taget Paraplyen med? –

– Kommer det? Kommer det? Kommer det? Kommer det? – raaber Oremark, og hver Gang slaar han vildt med de raslende Nøgler i Bordpladen.«

Vi er i en fransktid på Metropolitanskolen, og vi er – selvfølgelig – i Hans Scherfigs morbide og morsomme *Det forsømte Foraar* (1940), der udkommer til oktober i *Danske Klassikere* med noter og efterskrift. Efterskriften beskæftiger sig bl.a. med forfatterens lumske satiriske teknik og romanens virkelighedsbaggrund i Scherfigs egen tid på Metropolitanskolen.

Danske Klassikere støttes af Statens Kunstfonds Projektudvalg for Litteratur.

Jens Bjerring-Hansen · jbh@dsl.dk

ADMINISTRATIONEN

DSL er med årene blevet en mangfoldig virksomhed, og det afspejler sig i et vidtforgrenet net af administrative opgaver. Der skal holdes styr på et mylder af ansættelses- og finansieringsformer, projekttyper og bevillinger; der skal lægges budgetter og aflægges regnskaber og rapporter, administreres løn og personale, bestyres bogsalg og organiseres arrangementer – alt sammen i dialog med en lang række eksterne samarbejdspartnere. Og så skal der tages hånd om de praktiske rammer for ca. 40 medarbejdere, herunder studentermedhjælpere, der har deres gang i DSL's kontorer i Fisken på Christians Brygge.

Administrationen består af regnskabschef, regnskabsassistent og sekretær. Der arbejdes dagligt på at forenkle og effektivisere håndteringen af de mange forskellige finansieringsformer. Et nyt lønsystem er netop indført, og i 2017 forventes et nyt økonomisystem indført.

Administrationen · sekretariat@dsl.dk

DIGITALISERING AF HISTORISKE ORDBØGER

I øjeblikket arbejder DSL på at føje to væsentlige danske ordbøger til sin righoldige ord-bogsplatform *ordnet.dk*. Den ene, Jensen & Goldschmidts *Latinsk-dansk Ordbog*, er en kær gammel ven af alle danske latinister og blev indtastet af latinentusiaster i 80'erne og 90'erne. Den udgives online efter tilladelse fra forlaget Gyldendal og med støtte fra Augustinus Fonden. Den anden, Otto Kalkars *Ordbog til det ældre danske sprog (1300-1700)*, er et uundværligt hjælpemiddel ved beskæftigelsen med ældre danske tekster. Den indtastes i Kina og udgives online efter tilladelse fra Universitets-Jubilæets danske Samfund (UJDS) og med støtte fra Velux Fonden og UJDS.

For tiden arbejdes der med at genkende opslagsord, ordklasser og henvisninger for at sikre den bedst mulige søgning. Begge ordbøger bliver gratis tilgængelige på nettet fra 1. december 2016.

Nicolai Hartvig Sørensen · nhs@dsl.dk og Jonas Nielsen · jn@dsl.dk

nōvitas, ātis, f. [novus] Nyhed. 1) a) Nyhed, det nye ved noget, in novitate rem fama antecedit; plus novitatis afferre; n. regni; (Digt.) n. anni det nye Aar, Foraaret; i plur. nn. om nye Venskabsforbindelser. b) i Særb. = Nyhed, det at være en homo novus (se novus), vir novitatis nobilissimæ; contemnunt n. meam; (sen.) concret. n. mea = ego, homo novus. 2) det nye, usædvanlige, overraskende ved noget, mira, pugnæ, mirandi facti; terrorem tibi rei n. attulit; (sen.) cupidi novitatis (efter Forandring i Foredraget af en Videnskab); servi excitantur novitatibus ved at faa nye Herrer; nn. aquarum Forandring af Drifvebandet. — **nōvo**, 1. [novus] 1) gør ny, fornyer, sætter i Stand igen, transtra, ardorem, qui rese-

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8"?>
<Artikel afTilbættsering="nōvitas" id="100010795">
  <Iddel>
    <Hole="nōvitas"/>Hole=
    <Lenk="sb."/>Lenk=
  </Iddel>
  <Artde="
    <opslagsord="nōvitas"/>opslagsord=
    <Sende">
      <bløc">
        <titl="
          <Italic="genus="f."/>genus=</Italic">
          <Italic="novus"/>novus</Italic">
          Nyhed
          <Betn="1"/>Betn=
          <SubBetn="a"/>SubBetn=
          nyhed, det nye ved noget,
          <Italic="in novitate rem fama antecedit; plus novitatis
            afferre; n. regni; (digt.) n. anni">Italic=
          det nye år, foraaret; i
          <Italic="pl. nn."/>Italic=
          om nye venskabsforbindelser.
          <Subsem=
            <SubBetn="b"/>SubBetn=
          </Subsem=
        </bløc">
      </Sende">
    </Artde="
  </Artikel>
```

